

УДК 336.7

DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.92.353319>

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЕЗГОТІВКОВИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Бойко Д.І., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1049-4054>

Коковіхіна О.О., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1807-0229>

Колодруб С.С., здобувач вищої освіти, (УкрДУЗТ)

У статті досліджено ключові тенденції та перспективи розвитку безготівкових платежів в Україні в умовах цифровізації фінансового сектору. Досліджено структуру платіжних операцій. Проаналізовано динаміку безготівкових операцій під впливом війни і пандемії, співвідношення готівкових і безготівкових розрахунків, вплив обсягів електронних платежів на ВВП та рівень тінзації економіки. Встановлено, що частка безготівкових операцій суттєво зросла, а зниження співвідношення М0 до ВВП підтверджує підвищення прозорості фінансових потоків. Визначено основні чинники розвитку cashless-економіки та окреслено виклики, пов'язані з інфраструктурними обмеженнями, рівнем фінансової грамотності та кіберризиками. Запропоновано напрями вдосконалення системи безготівкових розрахунків і рекомендації для підвищення ефективності фінансової трансформації України.

Ключові слова: безготівкові розрахунки, цифровізація, платіжна інфраструктура, cashless-економіка, фінансова інклюзія, Національний банк України, ВВП, тіньова економіка, фінтех.

TRENDS AND PROSPECTS OF CASHLESS PAYMENTS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Boyko D., Candidate of Economic Sciences, associate professor, (USURT)

Kokovikhina O., Candidate of Economic Sciences, associate professor, (USURT)

Kolodrub S.S., Student (USURT)

The article explores the key trends and development prospects of cashless payments in Ukraine in the context of accelerating digital transformation of the financial sector. Emphasis is placed on the increasing role of electronic payment instruments in improving economic efficiency, expanding financial inclusion, reducing cash-related costs, and limiting the scale of informal financial activity. The study examines the dynamics of cashless transactions, the shift in the balance between cash and non-cash operations, and the relationship between changes in the most liquid components of the money supply and GDP growth. The results demonstrate a significant long-term increase in the share of non-cash payments driven by the expansion of online banking, mobile applications, contactless payment technologies, and the growing trust of households and businesses in digital financial services. A strong correlation between the growth of non-cash money and macroeconomic indicators confirms the positive impact of payment digitalization on national economic performance. At the same time, the article identifies several challenges that hinder the development of a fully cashless

environment: insufficient payment infrastructure, limited digital accessibility in certain regions, low financial literacy, and rising cybersecurity threats. Particular attention is given to the influence of crisis factors, such as the COVID-19 pandemic and wartime disruptions, which temporarily increased the demand for cash but did not reverse the overall upward trend in digital payments. The study outlines the main prerequisites for strengthening Ukraine's cashless ecosystem, including regulatory modernization, improved banking services, development of payment innovations, and formation of a digital-oriented financial culture. The findings highlight that further advancement of cashless payments is essential for enhancing transparency, reducing the shadow economy, and supporting sustainable economic growth, thereby promoting deeper integration of Ukraine into the global digital economy.

Keywords: *cashless payments, digitalization, payment infrastructure, cashless economy, financial inclusion, National Bank of Ukraine, GDP, shadow economy, fintech.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах безготівкові розрахунки відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування економіки, підвищенні рівня фінансової інклюзії населення, зменшенні обсягів тіньової економіки та протидії фінансовим правопорушенням.

Модернізація платіжних систем сприяє розширенню доступу до фінансових послуг, спрощенню обслуговування клієнтів, зниженню витрат на обробку готівки та створює передумови для формування cashless-економіки. Водночас розвиток безготівкових операцій вимагає вирішення низки викликів, серед яких — забезпечення кібербезпеки, підвищення фінансової грамотності населення, удосконалення платіжної інфраструктури та формування довіри до банківського сектору.

Оцінка сучасних тенденцій у сфері безготівкових розрахунків дозволяє визначити ефективність поточних змін, виявити вузькі місця у функціонуванні платіжної системи та сформулювати практичні рекомендації для подальшого вдосконалення інструментів безготівкових платежів з урахуванням глобальних цифрових трендів і національних особливостей. Усе це визначає актуальність обраної теми та її значення як у теоретичному, так і в прикладному аспекті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Проблематика організації та здійснення безготівкових розрахунків знайшла широке відображення в наукових дослідженнях як теоретиків, так і практиків. Так, О.Ю. Юдин аналізує сутність безготівкових розрахунків, виокремлюючи їхні основні ознаки у національній, іноземній валютах та в криптовалютах [1]. У свою чергу, О.І. Тивончук та І.А. Хуснуллін наголошують, що цифровізація безготівкових операцій сприяє підвищенню ефективності, оперативності та безпеки фінансових процесів, забезпечує прозорість грошових потоків, а також зменшує масштаби тіньової економіки, можливості ухилення від сплати податків і легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом [2]. Жуковський М. розглядає розрахункові операції в банківській сфері крізь призму правового регулювання [3]. Значна кількість досліджень присвячена використанню платіжних карток у системі безготівкових розрахунків. Зокрема, В.Є. Волохата [4], О.В. Орлик та А.М. Гострик [5] на основі аналізу поточного стану ринку платіжних карток дійшли висновку, що українські споживачі дедалі частіше віддають перевагу саме цьому інструменту для здійснення платежів. С.О. Пиріг, Л.І. Ішук та І.В. Олександренко детально аналізують ринок платіжних карток та окреслюють основні чинники, що визначають напрями

його майбутнього розвитку [6]. Б.І. Пшик підкреслює, що в умовах розвитку цифрової економіки безготівкові розрахунки залишаються одним із ключових напрямів модернізації не лише банківських систем, а й фінансової сфери загалом [7]. Вчений також аналізує виклики, з якими стикається система безготівкових розрахунків в умовах цифровізації під час воєнного стану в Україні. Водночас, незважаючи на вже наявну кількість публікацій з даної тематики, питання розвитку безготівкових розрахунків в умовах поглиблення цифровізації фінансового сектору продовжує залишатися науково й практично значущим.

Мета статті полягає у визначенні основних тенденцій та перспектив подальшого розвитку безготівкових розрахунків в умовах цифровізації економіки та фінансового сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреба в готівці в Україні зростає з моменту здобуття незалежності. Країна має добре розвинену інфраструктуру, особливо для зняття

готівки. Однак існує значний розрив з іншими країнами з точки зору технологій та засобів безготівкових розрахунків. Висока частка готівки в обігу у ВВП України пояснюється традиційною перевагою українців до готівкових розрахунків над безготівковими. Усталений стереотип про те, що готівкові розрахунки є швидшими та зручнішими, є основним бар'єром для розвитку безготівкових платежів. Низька обізнаність про безпеку безготівкових платежів також перешкоджає їх широкому використанню.

Для визначення тенденцій розвитку безготівкових операцій, здійснюваних у платіжних системах, дослідимо такі показники:

- структуру та динаміку безготівкових операцій (рис.1);
- тенденції зміни співвідношення готівкових та безготівкових операцій (за сумами та кількістю проведених операцій);
- оцінку впливу обсягу безготівкових розрахунків на рівень ВВП.

Рис. 1. Динаміка безготівкових розрахунків платіжними картками, емітованими українськими банками в Україні та за її межами

Джерело: розроблено автором за [8]

Ще у 2016 році Національний банк України оголосив про ціль скоротити обсяг готівки в обігу. Широке використання безготівкових розрахунків допоможе вирішити ключове для України завдання – скорочення обсягів тіньової

економіки. Отже, упродовж досліджуваного періоду відбувалося поступове зростання обсягів безготівкових розрахунків. Така тенденція зумовлена впливом пандемії COVID-19 у 2020 році та початком повномасштабних воєнних дій на початку 2022 року.

Якщо у 2016 році безготівкові операції становили близько третини всіх транзакцій, то вже у 2024 році їхня частка

перевищує 65%, що свідчить про поступовий перехід населення та бізнесу до безготівкових розрахунків. Така динаміка є результатом активного розвитку фінансових технологій, поширення онлайн-платежів, безконтактних сервісів і підвищення довіри до електронних форм оплати (рис.2).

Рис.2 . Структура сум операцій з використанням платіжних карток в Україні та за кордоном

Джерело: розроблено автором за [8]

Впродовж 2016–2024 років частка безготівкових операцій у загальній сумі операцій із платіжними картками постійно зростала, тоді як частка операцій з отримання готівки — навпаки, поступово зменшувалася (рис.3).

У 2016 році безготівкові розрахунки становили близько 70% від загального обсягу операцій, тоді як до 2024 року їхня частка перевищила 90%. Це свідчить про активний розвиток безготівкової економіки, зростання популярності електронних платежів, онлайн-банкінгу та мобільних додатків.

Отже, спостерігається чітка тенденція до відмови від готівкових операцій і переорієнтації на цифрові фінансові інструменти, що є важливим кроком у напрямку підвищення ефективності платіжної системи та

інтеграції України у глобальний фінансовий простір.

У період з 2016 по 2024 рік обсяг готівки в обігу в Україні зростав майже щороку, збільшившись із 314,4 млрд грн у 2016 році до 759,8 млрд грн у 2024 році. Найбільш різке зростання спостерігалось у 2020 році (понад 43% за рік), що, ймовірно, пов'язано з пандемією COVID-19, змінами у споживчій поведінці та зростанням недовіри до безготівкових розрахунків.

Валовий внутрішній продукт України також демонстрував загальну тенденцію до зростання, особливо у 2023–2024 роках. Проте у 2022 році відбулося помітне скорочення ВВП (на тлі повномасштабної війни), що спричинило тимчасове зростання співвідношення M0 до ВВП (рис. 4).

Рис.3. Структура кількості операцій з використанням платіжних карток в Україні та за кордоном

Джерело: розроблено автором за [8]

Рис.4. Динаміка ВВП, грошей поза банками (M0) та співвідношення M0 до ВВП в Україні в 2016–2024 рр.

Джерело: розроблено автором за [8]

Співвідношення обсягу готівки в обігу до ВВП загалом мало тенденцію до зниження з 15,81% у 2016 році до 9,92% у 2024 році, що свідчить про зростання ролі безготівкових розрахунків та поступову дегінізацію економіки.

Винятком були 2020 та 2022 роки, коли це співвідношення тимчасово зросло до 12,31% та 12,83% відповідно, що, ймовірно, зумовлено кризовими явищами — пандемією та війною.

Стабільне зниження співвідношення M0 до ВВП упродовж 2016–2019 та 2021–2024 років може свідчити про ефективну цифрову трансформацію фінансового сектору, зростання популярності електронних платежів і розширення банківських послуг.

Низьке співвідношення загальної

грошової маси M0 до ВВП у західноєвропейських країнах пояснюється давніми традиціями використання готівки, які змінювалися з плином часу. Громадяни більшості європейських країн не часто користуються готівкою і віддають перевагу безготівковим розрахункам.

Рівень готівки в грошовому обігу залежить від низки взаємопов'язаних факторів. Одним із ключових є загальний стан економіки: у періоди нестабільності або кризи населення та бізнеси схильні зберігати більше готівки, що спостерігалось, зокрема, у 2020 та 2022 роках. Також на обсяг готівки впливає рівень тіньової економіки — чим він вищий, тим активніше використовується готівка в розрахунках поза офіційним обліком.

Важливу роль відіграє розвиток банківської інфраструктури та цифрових технологій: поширення електронних платежів, онлайн-банкінгу, платіжних карток і мобільних додатків зменшує потребу в готівці. Грошово-кредитна політика Національного банку, зокрема контроль за емісією, рівнем інфляції та процентними ставками, також формує умови для обігу готівки.

З дослідження, проведеного Науково-дослідницьким інститутом аналізу фінансових послуг Cargemini з 2013 по 2023 рік кількість безготівкових операцій в світі зростає більш ніж в 4 рази (з 311,1 млрд. платежів в 2013 році до 1335 млрд. платежів в 2023 році) [8].

Найвищий рівень цифровізації безготівкових розрахунків спостерігається у скандинавських країнах — таких як Фінляндія, Норвегія та Швеція. Наприклад, у Швеції 98% населення

користуються платіжними картками, а на кожні 100 000 жителів припадає лише 32 банкомати. [9].

Існує певна кореляція між рівнем розвитку сектору безготівкових платежів та рівнем економічного розвитку країни.

У світовій практиці економічне зростання визначається та вимірюється двома способами, а саме: річний темп зростання реального валового внутрішнього продукту за певний період (у відсотках) та річний темп зростання валового внутрішнього продукту на душу населення (у відсотках). У цьому дослідженні використовується річний темп зростання ВВП.

У табл. 1 представлено результати аналізу показників щорічних темпів приросту грошової маси в найбільш ліквідній формі (M1-M0) та темпів приросту ВВП.

Таблиця 1

Результати аналізу показників щорічних темпів приросту безготівкової грошової маси в найбільш ліквідній формі та темпів приросту ВВП, 2016–2024 рр.

Рік	M1	M0	ВВП, млн грн	M1-M0	темп приросту M1-M0	темп приросту ВВП
2016	529 928,0	314392	2383182	215 536,0	13,7	19,85
2017	601 631,3	332546	2982920	269 085,3	24,8	25,17
2018	671 284,7	363629	3558706	307 655,7	14,3	19,30
2019	770 043,1	359336	3974564	410 707,1	33,5	11,69
2020	1 050 050,9	516085	4194102	533 965,9	30,0	5,52
2021	1 281 238,0	581011	5459574	700 227,0	31,1	30,17
2022	1 571 359,9	666073	5191028	905 286,9	29,3	-4,92
2023	1 863 182,9	716166,6	6537825	1 147 016,3	26,7	25,94
2024	2 129 278,7	759753,2	7658659	1 369 525,5	19,4	17,14

Джерело: розроблено автором за [8]

Результати дослідження лінійного зв'язку між показниками темпів приросту безготівкової грошової маси в найбільш ліквідній формі та темпів приросту ВВП продемонстрували загалом високий ступінь кореляції досліджуваних змінних ($R = 0,824027388$).

Тобто при зростанні економіки відбувається поступовий перехід до безготівкових грошей (рис.5).

Прогнозування безготівкової грошової маси в найбільш ліквідній формі здійснено за допомогою лінії тренду (рис.6).

Рис.5 . Динаміка показників щорічних темпів приросту безготівкової грошової маси в найбільш ліквідній формі та темпів приросту ВВП, %

Джерело: розроблено автором за [8]

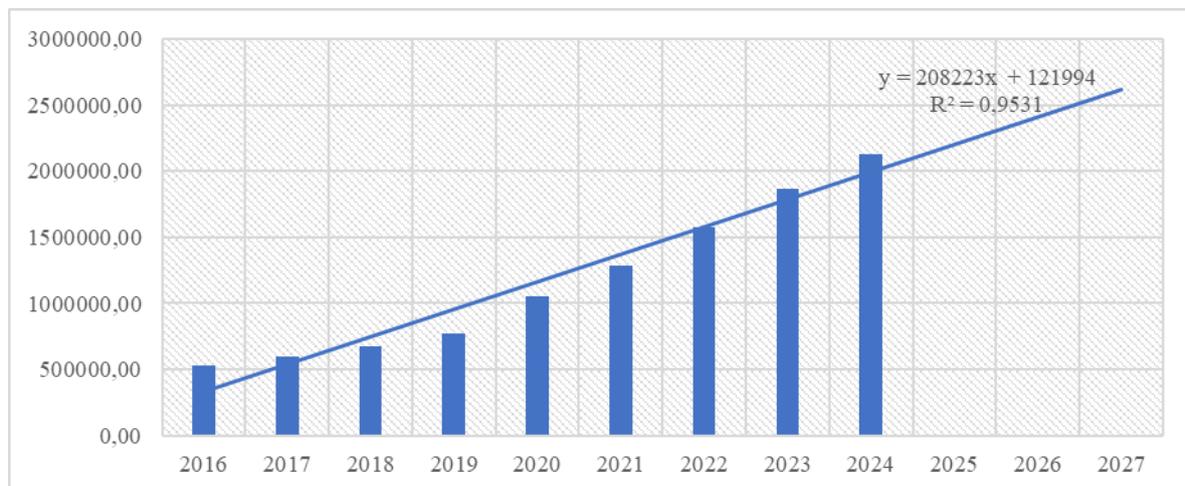

Рис.6 .Прогнозування безготівкової грошової маси в найбільш ліквідній формі, млн грн

Джерело: розроблено автором за [8]

Таким чином, в найближчі три роки очікуємо зростання безготівкової грошової маси.

Розвиток безготівкових розрахунків тісно пов'язаний із загальним рівнем економічного розвитку країни. У державах з низьким рівнем економічного розвитку спостерігається перевага готівкових

розрахунків, що, своєю чергою, ускладнює процес легалізації доходів та забезпечення прозорості фінансових потоків. Зворотній зв'язок очевидний: чим ширше впроваджуються безготівкові розрахунки, тим вищий рівень відкритості економіки, її цифровізації та податкової дисципліни.

Підвищення частки готівкових операцій часто супроводжується зростанням тіньового сектору, адже готівка залишається основним інструментом для уникнення оподаткування, відмивання доходів, корупційних практик і фінансування нелегальної діяльності. Високий рівень тінізації економіки, а також недовіра до банківської системи стимулюють населення до накопичення та використання готівки.

У країнах із розвинутою платіжною інфраструктурою — великою кількістю банкоматів, POS-терміналів і платіжних сервісів — безготівкові розрахунки відіграють провідну роль. В Україні така інфраструктура ще недостатньо розвинена, що знижує доступність цифрових фінансових інструментів для значної частини населення. Зокрема, багато підприємств роздрібної торгівлі досі не приймають платіжні картки, а кількість POS-терміналів значно поступається показникам розвинених європейських країн. Також існує проблема низької фінансової грамотності громадян та обмежений досвід користування безготівковими платіжними засобами.

Використання готівки є не лише менш прозорим, а й дорогим для держави, банків і бізнесу. Організація готівкового обігу передбачає значні витрати на виготовлення, перевезення, обробку та зберігання банкнот. Банки змушені інвестувати ресурси в захист від підробок, сортування та утилізацію зношених купюр. У деяких випадках витрати на виробництво розмінних монет перевищують їхню номінальну вартість.

Національний банк України активно працює над розвитком безготівкової економіки. Зокрема, вдосконалюється нормативно-правова база, стимулюється впровадження електронних платежів, оновлюється підхід до касових операцій, а також реалізуються освітні програми з фінансової грамотності. Проект НБУ «Безготівкова економіка» передбачає

комплекс дій у чотирьох напрямках: зменшення попиту на готівку, розвиток платіжної інфраструктури, популяризація безготівкових розрахунків та формування нової фінансової культури серед населення.

Загалом, поступовий перехід до безготівкових форм розрахунків сприяє зниженню рівня тіньової економіки, підвищує податкову прозорість, зменшує витрати держави й фінансових установ, а також сприяє зростанню ВВП. Водночас для подальшого розвитку cashless-середовища необхідні системні дії всіх учасників фінансового ринку — зокрема, активізація роботи банків у напрямку просвіти клієнтів, вдосконалення сервісів та забезпечення доступності цифрових платіжних рішень.

Висновок. Таким чином, рівень готівки в обігу є результатом дії комплексу економічних, соціальних та поведінкових чинників, і його зміна може бути індикатором як внутрішніх економічних процесів, так і ефективності державної політики в сфері фінансів, а зменшення обсягів готівкового обігу та розвиток безготівкових розрахунків є важливою складовою фінансової трансформації України. Частка безготівкових операцій зросла з третини у 2016 році до понад 65% у 2024 році, що свідчить про підвищення довіри населення до електронних платежів та розвиток фінтеху. Встановлено тісний зв'язок між приростом безготівкової грошової маси та зростанням ВВП ($R=0,824$), що підтверджує позитивний вплив цифровізації на економіку. Зменшення співвідношення готівки до ВВП із 15,8% до 9,9% засвідчує детінізацію та підвищення прозорості фінансових потоків. Разом з тим, зберігаються виклики — недостатня платіжна інфраструктура, низька фінансова грамотність і ризики кібербезпеки. Подальший розвиток cashless-економіки потребує комплексних дій держави, банків

і бізнесу для забезпечення фінансової інклюзії та сталого економічного зростання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юдин О.Ю. Поняття та ознаки безготівкових розрахунків в національній та іноземній валюті, криптовалюти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 271–275

2. Тивончук О.І., Хуснуллін І.А. Діджиталізація безготівкових розрахунків в умовах війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-155> (дата звернення: 13.10.2025).

3. Жуковський М. Правове регулювання розрахункових операцій в банківській сфері України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Сер. : *Юридичні науки*. 2024. Т. 11, № 1 (41). С. 91–97.

4. Волохата В.Є. Міжнародний досвід розвитку ринку платіжних карток і проблеми функціонування платіжних карток в Україні. *Бізнес-Інформ*. 2022. № 4. С. 119–124.

5. Орлик О.В., Гострик А.М. Аналіз ринку безготівкових розрахунків в Україні. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. 2024. № 1–2. С. 3–41.

6. Пиріг С.О., Ішук Л.І., Олександренко І.В. Оцінка рівня ринку платіжних карток та чинники впливу на його розвиток. *Економічний форум*. 2021. № 1 (1). С. 184–192.

7. Пшик Б.І. Безготівкові розрахунки населення в умовах розвитку цифрової економіки: сучасні виклики в Україні. *Ефективна економіка*. 2023. № 9. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.1> (дата звернення: 15.10.2025).

8 Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2025).

9 Офіційний сайт компанії Carpgemini. URL: <https://www.carpgemini.com/> (дата звернення: 22.10.2025).

10 England J. Top SIX Digital Payments Countries About to go Cashless. FinTech. May 24, 2022. URL: <https://fintechmagazine.com/digital-payments/top-six-digital-payments-countries-about-to-go-cashless> (дата звернення: 22.10.2025).

REFERENCES

1. Yudin O. Yu. (2024) Poniattia ta oznaky bezghotivkovykh rozrakhunkiv v natsionalnii ta inozemnii valiuti, kryptovaliuti [The concept and features of cashless payments in national and foreign currency, cryptocurrency]. *Iurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, № 4. P. 271–275.

2. Tyvonchuk O. I., Khusnullin I. A. (2024) Didzhytalizatsiia bezghotivkovykh rozrakhunkiv v umovakh viiny v Ukraini [Digitalization of cashless payments during the war in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-155> (accessed 13 October 2025)

3. Zhukovskyi M. (2024) Pravove rehuliuвання rozrakhunkovykh operatsii v bankivskii sferi Ukrainy [Legal regulation of settlement operations in the banking sector of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha"*. Serii: *Yurydychni nauky*, Vol. 11. № 1 (41). P. 91–97.

4. Volokhata V. Ye. (2022) Mizhnarodnyi dosvid rozvytku rynku platizhnykh kartok i problemy funktsionuvannya platizhnykh kartok v Ukraini [International experience in the development of the payment card market and problems of payment cards functioning in Ukraine]. *Biznes-Inform*, № 4. P. 119–124.

5. Orlyk O. V., Hostryk A. M. (2024) Analiz rynku bezghotivkovykh rozrakhunkiv v Ukraini [Analysis of the cashless payments market in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*. № 1–2. P. 3–41.

6. Pyrih S. O., Ishchuk L. I., Oleksandrenko I. V. (2021) Otsinka rivnia rynku platizhnykh kartok ta chynnyky vplyvu na yoho rozvytok [Assessment of the payment card market and factors influencing its

development]. *Ekonomichnyi forum*. № 1 (1). P. 184–192.

7. Pshyk B. I. (2023) Bezghotivkovi rozrakhunki naseleння v umovakh rozvytku tsyfrovoy ekonomiky: suchasni vyklyky v Ukraini [Cashless payments of the population in the context of the digital economy: current challenges in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. № 9. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.1> (accessed 15 October 2025)

8. National Bank of Ukraine (2025) Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official website of the National Bank of

Ukraine]. website. URL: <https://bank.gov.ua/> (accessed 20 October 2025).

9. Capgemini (2025) Ofitsiyni sait kompanii Capgemini [Official website of Capgemini]. website. URL: <https://www.capgemini.com/> (accessed 22 October 2025).

10. England J. (2022) Top SIX Digital Payments Countries About to go Cashless. *FinTex*, May 24. website. URL: <https://fintechmagazine.com/digital-payments/top-six-digital-payments-countries-about-to-go-cashless> (accessed 22 October 2025)

Стаття надійшла 27.10.25

Стаття прийнята до друку після рецензування 24.11.25